

УДК 338.48 (477)

DOI: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2021-4-15>

Фомічева Т.Є.

аспірант кафедри екологічної економіки
Державного вищого навчального закладу
«Національний лісотехнічний університет України»

Винярьська М.Г.

кандидат економічних наук, директор
Експертно-дорадчого центру «Правова аналітика»

Тараненко Н.Г.

магістр
Державного вищого навчального закладу
«Національний лісотехнічний університет України»

Fomicheva Tatyana

Postgraduate Student at the Department of Ecological Economics
Public higher education institution "Ukrainian National Forestry University"

Vyniarska Maryana

Candidate of Economic Science,
Director of the Expert Advisory Center "Legal Analytics"

Taranenko Natalia

Master's student
Public higher education institution "Ukrainian National Forestry University"

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ НА ТЕРИТОРІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ПРИРОДНИХ ПАРКІВ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

SOCIO-ECONOMIC ANALYSIS OF THE DEVELOPMENT OF ECOLOGICAL TOURISM ON THE TERRITORY OF THE NATIONAL NATURAL PARKS OF LVIV REGION

У статті досліджено соціально-економічний аналіз розвитку екологічного туризму на території національних природних парків Львівської області. Проведено соціологічне опитування населення України (загалом опитано 394 респондентів). В результаті дослідження виявлено, що екологічний туризм не лише забезпечує можливості використання природних ресурсів для відпочинку, рекреації та оздоровлення екотуристів, але й мобілізує потенціал туризму для охорони навколишнього природного середовища, соціально-економічного розвитку, створення нових робочих місць тощо. Проведене нами соціологічне опитування та науково-методичний аналіз отриманих відповідей респондентів дали можливість виявити основні проблеми розвитку екологічного туризму у національних природних парках Львівської області.

Ключові слова: екологічний туризм, сталий розвиток, соціологічне опитування, збереження природних ресурсів, екотуризм, національні природні парки.

В статье исследован социально-экономический анализ развития экологического туризма на территории национальных природных парков Львовской области. Проведен социологический опрос населения Украины (в целом опрошено 394 респондентов). В результате исследования выявлено, что экологический туризм не только обеспечивает возможности использования природных ресурсов для отдыха, рекреации и оздоровления экотуристов, но и мобилизует потенциал туризма для охраны окружающей природной среды, социально-экономического развития, создания новых рабочих мест и т. д. Проведенный нами социологический опрос и научно-методический анализ полученных ответов респондентов дали возможность выявить основные проблемы развития экологического туризма в национальных природных парках Львовской области.

Ключевые слова: экологический туризм, устойчивое развитие, социологический опрос, сохранение природных ресурсов, экотуризм, национальные природные парки.

The article examines the socio-economic analysis of the development of ecological tourism in the national nature parks of Lviv region. A sociological survey of the population of Ukraine was conducted (394 respondents were interviewed). The interest of tourists in traveling to nature conservation sites to get acquainted with local traditions and relax in unaltered natural conditions is substantiated. The share (percentage) of tourists who had a rest on the territory of National natural parks of the Lviv region is investigated. The concept of "ecological hotel", quality and service of services and its significance for ecological tourism are analyzed. Attention is paid to the main factors that hinder the development of ecological tourism in the National Nature Parks. The main factors that will contribute to the successful development of ecological tourism in the National Natural Parks of Lviv region are analyzed, the predominant of which are the introduction of effective economic and legal regulation of ecological tourism, arrangement of special recreational areas and creation of modern information base on important and interesting objects of ecological tourism, available ecological routes, tourist and recreational services in the form of Internet portals, sites. As a result of our study, it was found that eco-tourism not only provides opportunities to use natural resources for recreation, recreation and health of ecotourists, but also mobilizes the potential of tourism for environmental protection, socio-economic development, job creation, promoting the well-being of the local population and development in accordance with the concept of sustainable development. Our sociological survey and scientific-methodical analysis of the answers of the respondents made it possible to identify the main problems of ecological tourism in the national nature parks of Lviv region, the main of which is the lack of modern information about the possibilities of ecological tourism and low profitability of National Nature Parks, depend on public funding, investments or cooperation programs and cannot confidently develop their economic activities.

Keywords: ecological tourism, sustainable development, sociological survey, conservation of natural resources, ecotourists, national nature parks.

Постановка проблеми. В Україні є природні території, які не дуже або мало змінені діяльністю людини, зокрема території національних природних парків (НПП). Організація екологічного туризму на території НПП Львівської області не тільки допомагає збереженню природно-заповідного фонду держави, створенню нових територій природно-заповідного фонду, але й сприятиме підвищенню рівня екологічної культури туристів, позитивно впливатиме на економічну ситуацію у регіоні, надаватиме усі можливості для популяризації країни на міжнародному рівні.

Відомо, що екологічний туризм – це відповідальна подорож еко туриста у природні зони, області, що має мінімальний вплив на навколишнє природне середовище та підтримує добробут місцевих мешканців [10]. Нині екологічний туризм займає важливу нішу в національній та світовій індустрії туризму, що сприяє сталому розвитку економіки, передбачає участь місцевого населення у наданні послуг, створює економічні стимули для охорони довкілля. Саме тому екологічний туризм з відповідальним ставленням до природи й незначним впливом на довкілля має перспективи для розвитку на території НПП.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові дослідження у сфері екологічного туризму здійснюють вітчизняні та закордонні вчені. Вагомий внесок щодо виявлення проблемних питань розвитку екологічного туризму здійснили О.Ю. Дмитрук, Н.О. Кравченко, В.І. Вишневецький.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на те, що їхні наукові здобутки послужили теоретико-методологічною базою дослідження й дали змогу виявити додаткову низку питань у дослідженні екологічного туризму, питання соціально-економічних проблем та перспектив розвитку екологічного туризму на території НПП сьогодні є недостатньо вивченим.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є науково-методичне дослідження розвитку екологічного туризму на території національних природних парків Львівської області шляхом аналізу соціологічного опитування.

Виклад основного матеріалу дослідження. За останні десятиліття екологічний туризм стрімко розвивається. За даними наукових джерел, сьогодні екологічний туризм займає близько 10% світової туристичної інфраструктури. Цьому сприяють декілька чинників, серед яких слід назвати гостру проблему охорони навколишнього природного середовища [11].

Стратегія екологічного туризму значною мірою впливає на економічний розвиток країни та збереження природних ресурсів [7]. Еко туристи повинні знати та дотримуватися основних принципів і цілей екологічного туризму, які включають мінімізацію впливу на навколишнє середовище, підвищення обізнаності і турботи про довкілля та культуру, надання позитивного досвіду для відвідувачів, надання прямих фінансових вигід для збереження довкілля, надання фінансових переваг для місцевих громад тощо [8; 9].

Сьогодні екологічний туризм в Україні здійснюється переважно на території природно-заповідного фонду, до складу якого входять різноманітні за статусом об'єкти, зокрема національні природні парки, пам'ятки природи, дендрологічні парки і ботанічні сади, лікувально-оздоровчі місцевості та курорти, природні заповідники. В межах Львівської області знаходяться три національні природні парки, такі як НПП «Сколівські Бескиди»; НПП «Яворівський»; НПП «Північне Поділля».

НПП «Сколівські Бескиди» знаходиться в північно-східній частині Українських Карпат. Територія розташована в межах трьох районів Львівської області з адміністративним центром в м. Сколе. Парк створено у 1999 р. задля збереження, відтворення та раціонального використання природних ресурсів регіону, що мають природоохоронне, естетичне, наукове та рекреаційне значення. Його площа становить 35 684 га [1].

На території парку активно розвивається мережа стежок екологічного туризму, а також створено умови для короткострокового відпочинку (розбиття наме-

тів, розкладання вогнищ у спеціально облаштованих і відведених для цього місцях). Основними об'єктами є урочище «Павлів Потік», рекреаційна зона «Водоспад на р. Кам'янка», рекреаційна зона «Водоспад Гуркало», польові будиночки на території Майданського лісництва. Оплата за послуги з екскурсійного обслуговування та супутніх послуг здійснюється згідно з переліком платних послуг НПП «Сколівські Бескиди» [4].

НПП «Яворівський» знаходиться у західній частині Львівщини за 25 км від Львова і є частиною Міжнародного біосферного резервату «Розточчя», який включений до списку природної спадщини ЮНЕСКО [6]. Значну увагу у становленні рекреаційної інфраструктури приділено будівництву та ремонту літніх відпочинкових піднавісів, літніх відпочинкових будиночків, а також формуванню рекреаційних водойм.

НПП «Північне Поділля» займає південну частину Бродівського району, центральну, частину західної, східну та північно-східну частини Золочівського та східну частину Буського району Львівської області [3]. До площі парку було включено 15 587,9 га земель державної власності [1].

Задля соціально-економічного аналізу проблем та перспектив розвитку екологічного туризму на території національних природних парків Львівської області (НПП «Сколівські Бескиди», НПП «Яворівський», НПП «Північне Поділля») нами було проведено соціологічне опитування населення України. Всього було опитано 394 респондентів, серед яких частка чоловіків склала 40,4%, а жінок – 59,6%, що проживають у Львівській області, різних за віком та освітою (табл. 1). Більшість опитаного населення (85,2%) мають вищу освіту, що може свідчити про їхню обізнаність щодо сучасних екологічних проблем і більшу готовність приділяти свій час та увагу проблемам їх вирішення. 92,6% опитаних є мешканцями міст.

Дослідження показало, що більшість опитаних осіб цікавиться екологічним туризмом. Аналіз висловлень респондентів щодо найскладніших проблем, які вони відчують під час вибору нового маршруту, показав, що найбільшу увагу (56%) приділяють якості та сервісу послуг, менше уваги приділяють надійності та вартості (23% і 21% відповідно).

83% опитаних респондентів здійснювали подорож у національні природні парки, але лише 69,1% здійснювали подорож у досліджувані НПП Львівської області («Сколівські Бескиди», «Яворівський», «Північне Поділля»). Більшість опитаних хотіли б відвідати НПП «Сколівські Бескиди» (53%), НПП «Північне Поділля» (31%), НПП «Яворівський» (13%). Частка опитаних (3%) не вибрала жодного із запропонованих НПП Львівської області. Встановлено, що 50% опитаних під час бронювання помешкання не звертають увагу на політику готелю щодо охорони навколишнього середовища, 41,5% звертають увагу, а для 8,5% респондентів це взагалі не має ніякого значення.

Серед респондентів переважають особи, які віддають перевагу індивідуальним способам екологічного туризму (59,6%). Організованим способом (проживання й харчування в готелі, організація різноманітних екоподорожей тощо) цікавляться 40,4% респондентів. Організований екологічний туризм – це подорожі індивідуальні або групові, організовані турпідприємствами. Екотуристи мають право на тур шляхом купівлі туристичної путівки. При цьому кількість послуг може бути різною. Наприклад, екотуристи можуть придбати лише послуги на харчування чи комплекс послуг, включаючи транспорт, харчування, проживання, екскурсійне обслуговування тощо [5].

Здійснення індивідуального чи організованого способу екологічного туризму передбачає відпочи-

Таблиця 1

Загальна інформація про респондентів

№	Інформація про респондентів	Стать, вік, освіта тощо	Частка від загальної кількості респондентів, %
1	Стать	чоловіча	40,4
		жіноча	59,6
2	Вік	18–25 років	18,1
		26–35 років	31,9
		36–45 років	34
		46–59 років	14,9
		більше 60 років	1,1
3	Освіта	середня	2,1
		середньо-спеціальна	2,1
		незакінчена вища	10,6
		вища	85,1
4	Місце проживання	місто	92,6
		селище міського типу	0
		село	7,4
5	Середньомісячний дохід сім'ї на одну людину	до 5 000 грн.	12,8
		5 000–8 000 грн.	18,1
		8 000–12 000 грн.	26,6
		більше 12 000 грн.	42,6

нок у екологічних готелях (екоготелях). Зазначимо, що 60% опитаних осіб відвідували під час подорожей екоготелі (приватні садиби, хостели тощо). Відомо, що екологічний готель – це екологічно-сертифіковане житло, яке зводить до мінімуму власний негативний вплив на довкілля. Як правило, екоготелі розташовують у екологічно чистих природних зонах, їх будують з екологічно безпечних будівельних матеріалів, вони використовують для енергозабезпечення відновлювальні джерела енергії, впроваджують органічне харчування та програми утилізації відходів тощо [2].

Дослідження показало, що майже половина опитаних (44,7%) хотіла б займатися волонтерством на території НПП Львівщини задля підтримання чистоти та якості інфраструктури, тобто значна частина людей є «екологічно свідомими» і готові витрачати свої сили й час на «дружні до природи» проекти.

На думку більшості респондентів, щоб екологічний туризм в НПП приносив максимальну користь місцевим жителям, необхідно вирішити інфраструктурні проблеми (якість доріг, готелі тощо), про що висловились 59,6% респондентів. Також потрібно залучити фінансові кошти у вигляді грантів та (або) інвестицій (за це проголосували 52,1% опитаних) та організувати інформування місцевих жителів про всі заходи розвитку екологічного туризму (50%). На думку респондентів, на території парків необхідно побудувати спеціальні екотуристичні комплекси (візит-центри, гостьові будинки тощо), а також етнографічні комплекси, де б місцеві жителі змогли показати туристам традиційні заняття, промисли, костюми тощо.

Проведене соціологічне опитування та науково-методичний аналіз отриманих відповідей респондентів дали змогу виявити основні проблеми розвитку екологічного туризму у національних природних парках Львівської області.

1) Відсутність у туристів сучасної інформації про можливість розвитку екологічного туризму, яка, на думку респондентів (38%), є чинником, що перешкоджає розвитку екологічного туризму в НПП Львівщини.

2) Обмежений набір туристично-рекреаційних послуг та належних умов проживання, транспортного зв'язку, відповідного сервісу (30%).

3) Низька кваліфікація кадрів внаслідок відсутності ступеневої системи освіти у сфері туристично-рекреаційного комплексу, відсутність спеціалізованих структур, здатних організувати і координувати процес розвитку екологічного туризму на регіональному рівні. Персонал національних парків, задіяний у розробленні та впровадженні рекреаційно-туристичної діяльності, на наш погляд, повинен постійно проходити спеціалізовані тренінги. Велика увага у навчанні персоналу має бути присвячена спеціалізованому екологічному менеджменту та маркетингу.

4) Низька прибутковість НПП, внаслідок чого вони повністю залежать від державного фінансування, інвестицій чи програм співпраці і не можуть впевнено розвивати свою економічну діяльність. Однією з головних статей доходів має стати дохід від рекреаційно-туристичної діяльності та розвитку екологічного туризму.

За результатами досліджень, респонденти пропонують конкретні заходи щодо розвитку екологічного туризму на території парків. Серед переважаючих відповідей можна виділити запровадження ефективного економіко-правового регулювання екологічного туризму (31%); будівництво екотуристичних комплексів, які будуть дотримуватися спеціальних правил та інструкцій (25%); облаштування спеціальних рекреаційних зон (24%); запровадження обов'язкових сертифікації та акредитації туроператорів, які займаються екологічним туризмом (20% респондентів). Одним із способів запровадження ефективного економіко-правового регулювання екологічного туризму могло б стати прийняття Закону України «Про екологічний туризм», який більшість респондентів (85,1%) вважають необхідним. Відсутність у туристів сучасної інформації про можливість розвитку екологічного туризму у національних природних парках можна вирішити такими шляхами.

1) Створення сучасної повноцінної інформаційної бази про важливі і цікаві об'єкти екологічного туризму, доступні екологічні маршрути, туристично-рекреаційні послуги у вигляді інтернет-порталів, сайтів. У цьому напрямі найкращі позиції в НПП «Сколівські Бескиди», оскільки ним уже розроблено новий сучасний сайт (<http://skole.space> на заміну старому <https://skole.org.ua>), який уже має не просто «сухий» опис екосистем і застарілі дані про розмір оплати за платні послуги, а інтерактивну мапу території, а також путівники й туристичні стежки з детальним описом і картосхемою маршруту.

НПП «Яворівський» також активно працює в цьому напрямі, адже їхній оновлений інформативний сайт, що має детально розписані всі наявні послуги та екотуристичні маршрути, знаходиться в розробці.

НПП «Північне Поділля» поки що має найменші здобутки в цьому напрямі, адже сайт парку не виділяється інформативністю в еколого-туристичному аспекті, відсутня структурована інформація про екосистеми чи інші доступні туристично-рекреаційні послуги, крім замовлення екскурсій.

2) Організація подій для промоції екологічного туризму, підвищення обізнаності населення про специфіку екологічного туризму та створення умов для активізації волонтерської діяльності.

3) Організація на території НПП спеціальних інформаційних туристичних центрів, які були б джерелом не лише загальної інформаційно-рекламної діяльності про райони проведення турів та еколого-пізнавальні програми, але й спеціалізованої інформації, наприклад, списку видів рослин і тварин з коментарями, переліку рідкісних та зникаючих видів, які можна побачити і зустріти на території парку, тобто вони виконували б також екопросвітницьку функцію.

4) Низька комфортність інфраструктури, зношеність основних засобів. Вважаємо, що адміністрації парків потрібно приділяти значну увагу саме створенню й підтриманню наявної рекреаційної інфраструктури. За сприяння Львівської ОДА та участю у міжнародних проектах активно відбувається якісне маркування маршрутів, а також створення інфраструктури на території НПП «Сколівські Бескиди» та «Яворівський». НПП «Північне Поділля» хоч і

має деякі марковані стежки, проте їх стан потребує оновлення.

Висновки. Для створення ефективних умов щодо розвитку екологічного туризму на території НПП Львівщини необхідно вирішити інфраструктурні проблеми, залучати фінансові кошти у вигляді грантів та інвестицій, забезпечити організацію інформування місцевих жителів про заходи екологічного туризму. Ефективний розвиток екологічного туризму на території парків можливий в умовах належного розуміння поняття «екологічний туризм», розроблення стратегій і конкретних планів розвитку екологічного туризму, а також відповідного законодавчого й нормативно-правового регулювання у сфері екологічного туризму.

Для використання території національних природних парків Львівщини для розвитку екологічного туризму потрібний комплексний підхід, який повинен бути екологічно відповідальним, соціально сумісним, культурно доцільним, політично справедливим та економічно життєздатним для суспільства.

Дослідження створює перспективи для подальших розробок та напрацювань, а саме побудови організаційно-економічного механізму функціонування та розвитку екологічного туризму на території національних природних парків Львівської області.

Бібліографічний список:

1. Департамент екології та природних ресурсів Львівської обласної державної адміністрації. *Інформаційна довідка щодо стану природно-заповідного фонду Львівської області*. URL: <https://deplv.gov.ua/pryroдно-zapovidnyj-fond> (дата звернення: 20.05.2021).
2. Маселков А.В. та ін. Інноваційний підхід до впровадження концепції «Екологічний готель». *Scientific World Journal*. 2017. Issue 15. Vol. 3. P. 49–57. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/handle/123456789/26633> (дата звернення: 07.06.2021).
3. Національний природний парк «Північне Поділля». URL: <https://park-podillya.com.ua> (дата звернення: 23.05.2021).
4. Національний природний парк «Сколівські Бескиди». URL: <https://skole.org.ua> (дата звернення: 23.05.2021).
5. Пуцентейло П.Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 344 с. URL: https://tourlib.net/books_ukr/pucentejlo34.htm (дата звернення: 28.05.2021).
6. Яворівський національний природний парк. URL: <http://yavorpark.in.ua> (дата звернення: 25.05.2021).
7. Boley B.V., Green G.T. Ecotourism and natural resource conservation: the “potential” for a sustainable symbiotic relationship. *Journal of Ecotourism*. 2016. № 15 (1). P. 36–50.
8. Higham J. Critical Issues in Ecotourism: Understanding a Complex Tourism Phenomenon. Routledge : Social Science, 2007. 439 p. URL: https://books.google.com.ua/books/about/Critical_Issues_in_Ecotourism.html?id=WXLQaR9KM6UC&redir_esc=y (дата звернення: 15.06.2021).
9. Holden A. Environment and tourism (second edition). Abingdon : Routledge, 2007. 296 p. URL: <https://www.amazon.co.uk/Environment-Tourism-Routledge-Introductions-Society/dp/0415399556> (дата звернення: 19.06.2021).
10. What is ecotourism? *TIES (The International Ecotourism Society)*. URL: <https://ecotourism.org/what-is-ecotourism> (дата звернення: 11.06.2021).
11. UNWTO Tourism data dashboard. URL: <https://www.unwto.org/unwto-tourism-dashboard> (дата звернення: 18.06.2021).

References:

1. Boley B.V., Green G.T. (2016) Ecotourism and natural resource conservation: the “potential” for a sustainable symbiotic relationship. *Journal of Ecotourism*, no. 15 (1), pp. 36–50.
2. Departament ekologiyi ta pryrodnyx resursiv Lvivskoyi oblasnoyi derzhavnoyi administraciyi. [Department of ecology and natural resources lviv regional state administration]. *Informatsiina dovidka shchodo stanu pryrodno-zapovidnoho fondu Lvivskoi oblasti*. Available at: <https://deplv.gov.ua/pryroдно-zapovidnyj-fond> (accessed 20 May 2021).
3. Higham J. (2007) Critical Issues in Ecotourism: Understanding a Complex Tourism Phenomenon: Routledge, Social Science, 439 pages. Available at: https://books.google.com.ua/books/about/Critical_Issues_in_Ecotourism.html?id=WXLQaR9KM6UC&redir_esc=y (accessed 15 June 2021).
4. Holden, A. (2007) Environment and tourism (second edition). Abingdon: Routledge. 296 p. Available at: <https://www.amazon.co.uk/Environment-Tourism-Routledge-Introductions-Society/dp/0415399556> (accessed 19 June 2021).
5. Maselkov A.V., Poyasnyk O.Y., Ishchenko T.I., Shydlovska O.B., Gavrish A.V. (2017) Innovatsiyni pidkhid do vprovadzhennia kontseptsii “Ekolohichnyi hotel” [Innovative approach to the implementation of the concept of “Ecological Hotel”]. *Scientific World Journal*, no. 15, vol. 3, pp. 49–57. Available at: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/handle/123456789/26633> (accessed 07 June 2021).
6. Natsionalnyi pryrodnyi park “Pivnichne Podillia” [National Nature Park “Northern Podillya”]. Available at: <https://park-podillya.com.ua> (accessed 23 May 2021).
7. Natsionalnyi pryrodnyi park “Skolivski Beskydy”. [National Nature Park “Skolivski Beskydy”]. Available at: <https://skole.org.ua> (accessed 23 May 2021).
8. Putsenteilo P.R. (2007) Ekonomika i orhanizatsiia turystychno-hotelnoho pidpriemnytstva: Kyiv: Tsentru uchbovoi literatury [Economics and organization of tourist and hotel business. Kyiv: Center for Educational Literature], 344 p. Available at: https://tourlib.net/books_ukr/pucentejlo34.htm (accessed 28 May 2021).
9. TIES (The International Ecotourism Society). *What is ecotourism?* Available at: <https://ecotourism.org/what-is-ecotourism> (accessed: 11 June 2021).
10. UNWTO Tourism data dashboard. Available at: <https://www.unwto.org/unwto-tourism-dashboard> (accessed 18 June 2021).
11. Yavorivskiyi natsionalnyi pryrodnyi park [Yavoriv National Nature Park]. Available at: <http://yavorpark.in.ua> (accessed 25 May 2021).